

ȘCOALA AUSTRIACĂ DE GRAVURĂ. LUCRĂRI INEDITE DIN COLECȚIA MUZEULUI ȚĂRII CRIȘURILOR. PARTEA I

ANA MARTIN*

L'ÉCOLE AUTRICHIENNE DE GRAVURE. ŒUVRES INEDITS DE LA COLLECTION DU
MUSÉE DE TARA CRISURILOR. LA PREMIÈRE PARTIE.

Après plus d'un siècle de la création de la collection d'estampes du Musée de Tara Crisurilor d'Oradea, on présente en première une partie des auteurs de l'école autrichienne des XVIIIe et XIXe siècles. Dans la deuxième partie on va présenter Adam Bartsch, un grand historien d'art et auteur de gravures.

Pendant le XVIIIe siècle, une série de graveurs, par exemple: Johan Daniel Hertz, Joannes Holzer, Tobias Lobeck, Jacob Mathias Schmutzer travaillent à Augsbourg ou ils y impriment leur estampes. D'autres graveurs, comme Johan Gottfried Haid ou Kohl localisent leurs estampes à Vienne ou Viennae – comme apparaît dans les inscriptions – étant une preuve en plus à l'appui de notre affirmation que l'abréviation Aug. Vind. utilisée fréquemment sur les estampes autrichiennes font la preuve de leur impression à Augsbourg et non pas à Vienne.

Comme tous les autres genres de l'art, l'art de la gravure sur métal connaît un développement digne d'attention presque dans tous les grands centres culturels de l'Empire Romain-Allemand du XVIIIe siècle, une preuve étant la propagation de ces produits jusqu'aux plus éloignés coins de l'Empire. Et leur valeur artistique n'est pas du tout inférieure que celle des exemplaires issue des chalcographies des autres villes européennes du XVIIIe siècle.

Mots clefs: l'estampe, l'école, Autriche, graveur, collection

După mai bine de un secol de la constituirea colecției de stampe a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea prezentăm în premieră o parte din autorii școlii austriece din secolele XVIII-XIX, urmând ca în partea a doua să-l prezentăm pe Adam Bartsch, un mare istoric de artă și autor de gravuri.

Bazele colecției de grafică veche au fost puse în anul 1909, când Böszörményi Géza, donează muzeului de atunci, 223 de stampe, inventariate de administratorul muzeului Közepesy Gyula, ca desene de mână și gravuri¹. În perioada dintre 1909 și 1917 se mai fac donații, cea mai importantă fiind în 1915 cu 112 stampe, astfel încât în 1917 colecția număra 422 de piese inventariate într-un proces verbal semnat de Karácsony Iános, vicepreședinte al *Societății de arheologie și istorie a județului Bihor*

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea, a_martin_9@yahoo.com

¹ Ana Martin, *Stampa venețiană din secolul al XVIII-lea. Difuziune europeană și frecvența în colecțiile românești*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2005, p.35

și a orașului Oradea, înființată în 1872 și de secretarul acesteia Horvath Jenő. Cei doi semnatari au întocmit un raport cerut de Inspectoratul Muzeelor și Bibliotecilor Naționale².

Mai mult de jumătate din această colecție inițială s-a pierdut după 1918 când și colecția de artă Ipoly a fost evacuată în Ungaria la Estergom. Cu toate că, în 1962 în colecția muzeului intră un număr semnificativ de gravuri de la Episcopia romano-catolică, în prezent colecția de stampe a Muzeului Țării Crișurilor numără doar 452 de exemplare.

Din punct de vedere al provenienței, colecția de stampe poate fi împărțită în trei grupe: colecția veche, donația din 1909 și cele provenite de la Episcopia romano-catolică. În categoria de *colecție veche* am inclus acele lucrări care, în mod firesc, nu figurează în ultimile două amintite și care nu au nici un fel de mențiuni pe verso. În vechile registre de inventar se menționează doar că au făcut parte din colecția veche a muzeului.

Până în prezent cercetarea noastră s-a axat pe școala italiană de gravură din secolele XVII-XVIII, respectiv: venețiană, romană, toscană, etc.³ De asemenea au fost catalogați și câțiva din autorii școlilor germane, flamando-olandeze și franceze din secolele XVI-XVII⁴ urmând ca în viitor să fie valorificați și alți autori din aceste școli, din secolele imediat următoare, adică secolele XVIII-XIX, autori importanți ca număr și valoare artistică.

În ceea ce privește școala austriacă trebuie să amintim că prezentul studiu nu este exhaustiv așa cum am dori, ci se limitează la informația istoriografică oferită, în special de lexiconul lui Bénézit⁵ și a câtorva autori listați în bibliografia de specialitate de la sfârșitul catalogului. Chiar și așa ne bucurăm să scoatem din anonimat un număr de 15 lucrări semnate de 6 artiști gravori din școala austriacă și să oferim un prim instrument de lucru. Toate lucrările provin din colecția veche a muzeului și din donația din 1909.

Meșteșugul gravării pe aramă cu dălțița era unul anevoios și presupunea ani mulți de ucenicie pe lângă alte calități de care trebuia să dea dovadă cel care

² *Ibidem*

³ Ana Martin, *Stampa italiană din secolele XVIII-XIX. Lucrări inedite din colecția Muzeului Țării Crișurilor*, în *Biharea*, Oradea, 2007-2009, notele 1,2,3, p.129

⁴ Alexandru Avram, *Gravura europeană din secolele XVI-XVII*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1974

⁵ Munca de identificare a gravurilor și a lucrărilor lor am început-o în urmă cu peste două decenii și jumătate la Biblioteca Academiei Române de București, la Muzeul de Artă al R.S.R., Biblioteca centrală Univeritară din Cluj-Napoca, etc. Dacă în cazul cercetării școlii italiene am beneficiat de o documentare temeinică, în urma unei burse de studiu, expoziții și stagii de documentare în Italia, în cazul celorlalte școli europene ne vom limita la istoriografia inițială, adică la cea acumulată în primii ani de cercetare științifică, urmând ca cercetătorii care vor veni după noi să lărgescă sfera informațională asupra școlii austriece.

îmbrățișa această meserie. De aceea, în multe cazuri, meșteșugul se învață în familie, moștenindu-se apoi, din tată în fiu. De-a lungul istoriei gravurii întâlnim multe familii de gravori, adevărate dinastii ce urmăreau să mențină meșteșugul de-a lungul mai multor generații, la cotele cele mai înalte.

Acest lucru se întâmplă și în cazul familiilor de gravori din școala austriacă din secolul al XVIII-lea cum sunt: Haid, Hertz, Holtzer, Kohl, Lobeck și Schmutzer. Unii sunt și editori cu o activitate prolifică în domeniul tipăririi de foi volante cum erau gravurile, dar și în cel al ilustrației de carte, atlase geografice, hărți, etc. Dreptul de a tipări apare pe multe planșe sub mențiunea: *C.P.S.C.M.* sau *Cum Gratia et Priv. Sac. Caes Majestis*. Acesta apare ca un privilegiu pe care regele sau nobilul, adică autoritatea teritorială îl acordă unui artist pentru o anumită serie de tipărituri. În secolul al XVIII-lea privilegiul ajunsese un adevărat titlu de proprietate, orice imitator se expunea urmăririi judiciare.

Un astfel de privilegiu îl acordă Împărăteasa Maria Tereza gravorului Jacob Mathias Schmutzer, pe care-l numește apoi directorul Academiei de gravură fondat de Majestatea Sa.

În altă ordine de idei, observăm pe majoritatea planșelor din școala austriacă mențiunea: *Aug. Vind.* Inițial, am interpretat-o ca pe un semn al tipăririi lor la Viena având în vedere că numele latin al Vienei este Vindobona, prin urmare, inscripția putând să însemne *Augusta Vindobona*. Presupunerea s-a dovedit a fi greșită deoarece, în alt caz, pe o altă planșă apare prescurtarea *Aug. Vindel.* care face trimitere la *Augusta Videlicorum* denumirea latină a orașului Augsburg. Sub acest nume, Augsburg a fost fondat de romani în secolul I d. H. Încă de la întemeiere orașul devine capitală de provincie romană, iar la 1276 e declarat oraș liber imperial al Sfântului Imperiu Romano-German.

Datorită poziției sale geografice, orașul Augsburg a jucat un rol foarte important în toată istoria medievală, renașcentistă și barocă. Aici se adună arhitecți, pictori, muzicieni, gravori, editori răspândindu-i-se faima de mare oraș cultural. Bunăoară stilul Rococo se mai numea și *stil de Augsburg* prezent fiind și în producțiile artei grafice.

La Augsburg lucrează sau își tipăresc planșele, în secolul al XVIII-lea, o serie de gravori, ca de exemplu: Johan Daniel Hertz, Joannes Holzer, Tobias Lobeck, Jacob Mathias Schmutzer. Alții, ca Johan Gottfried Haid sau Kohl își localizează planșele la *Vienae* sau *Viennae* cum apare în inscripții, fiind încă o dovadă în sprijinul afirmației noastre de mai sus că prescurtarea frecventă de pe planșele austriece *Aug. Vind.* dovedește tipărirea lor la Augsburg și nu la Viena.

Chiar dacă autorul primelor două planșe nu ne este cunoscut le-am încadrat în școala austriacă având în vedere subiectul ilustrat de istoria frământată din punct de vedere teritorial, politic și religios al marilor orașe austriece sau germane.

În Germania și Austria formarea națiunilor a întârziat față de alte zone din apusul Europei. Existau 400-500 de state mari și mici. În urma războiului de 30 de

ani(1618-1648) încep să se contureze hărțile politice desprinse din Marele Imperiu Romano-German: Austria, Bavaria, Brandenburg, Praga. Dinastia de Habsburg, din care se alegeau împărații au început să se manifeste ca o monarhie absolută în Austria și celelalte provincii unde domnea direct. Au impus ca religie catolicismul. Astfel, începe să se despartă istoria austriacă de cea a Germaniei, factorul religios având o contribuție substanțială. În Germania, protestanții devin tot mai numeroși datorită faptului că au primit libertate religioasă.

Încă din 1556 Viena a devenit reședință imperială după intrarea Regatului Ungariei și al Boemiei sub dominația casei de Habsburg. Din 1551 a început recatolicizarea orașului Viena care căzuse sub influența protestantismului luteran. Regele Ferdinand I i-a adus la Viena pe iezuiți care au pus bazele unui colegiu transferându-li-se și conducerea Universității din Viena. Iezuiții au practicat cenzura editorială și au implementat Contrareforma Sfântului Imperiu Romano-German.

Prima lucrare catalogată în studiul prezent, *Portret de călugăr* (nr.cat.1) face trimitere spre iezuitism prin factura îmbrăcăminții personajului: rasa de călugăr iezuit. Aceeași îmbrăcămintă se poate observa la cei patru călugări din jurul Fecioarei Maria (nr.cat.7) în gravura lui Johan Daniel Hertz executată , probabil la comandă pentru acest ordin călugăresc. Deoarece nu cunoaștem autorul, presupunem că personajul din *Portret de călugăr* ar putea reprezenta un cărturar la lucru în slujba ordinului pe care-l deservea. În fața lui se află o carte deschisă iar în mâna dreaptă ține pana de scris.

Johan Daniel Hertz semnează majoritatea lucrărilor din colecția muzeului orădean. Îl găsim în calitate de autor, dar, mai ales, de editor. Despre calitățile de autor gravura sa originală *Oraș asediat* (nr. cat. 8) spune foarte multe. În primul rând că el este cel care a inventat subiectul, a desenat, a gravat și a executat (tipărit) așa cum apare în inscripții; *invenit, delin. sculps. et excud.*

În al doilea rând, apetența pentru o desfășurare panoramică pe mai multe planuri a scenei de luptă, închisă în fundal, de zidurile cetății asediate este evidentă. În ciuda stării de conservare foarte proastă a planșei putem observa totuși atenția pentru detaliu a gravorului. Cu o dăltiță fină în traseuri scurte meșterul urmărește parcă învălmășeala luptei: oameni și cai, armuri și care de luptă, arme, foc și fum. Pentru a crea această atmosferă Hertz a recurs nu numai la artificii de tehnică ci și de limbaj și expresie plastică dovedindu-se un artist remarcabil, ca pictor, desenator și gravor.

Johan Daniel cel Bătrân a avut propria sa calcografie la Augsburg unde a imprimat un număr impresionant de planșe împreună cu fiul său Johan Daniel Hertz II. Uneori lăsa să iasă de sub tipar și lucrările elevilor săi așa cum proceda un alt mare șef de școală, germanul Joseph Wagner, stabilit în secolul al XVIII-lea la Veneția⁶. Astfel, doi dintre ucenicii lui Hertz: C. Carlone și Ioannes Holzer își pun semnătura de *invenit et fecit* (au inventat și au făcut) pe două lucrări: *Apoteoza* (nr.cat. 6) și *Ecce Homo* (nr.cat. 9). Din punct de vedere grafic ambele sunt neterminate, fiind, probabil, probe scoase înainte de stadiul final.

⁶ Ana Martin, *op. cit.*, p.82

Apoteoza a fost preluată de pe o frescă de plafon și transpusă în gravură prin tehnica dălțiței. Este o dălțiță mănuită cu pricepere atât în zonele luminoase dar mai ales în zonele umbrite compuse din întretăierea și intensitatea liniilor. Compoziția este tipic barocă: piramidală cu axe în diagonală de unde nu lipsește nici scoica rocaille sau putti flotanți. După modul de incizie și direcționare a hașurilor gravorul *Apoteozei* se apropie de ceea ce am putea numi „dălțiță clasică”.

În schimb, în *Ecce Homo* întâlnim o manieră ce se vrea înnoitoare chiar dacă e vorba tot de tehnica dălțiței. Autorul a folosit un instrument aparte cu un altfel de cap de tăiere al plăcii de aramă. A încercat să obțină hașurile într-un sens particular care să-l individualizeze, dar efectul nu a fost cel scontat, lăsând impresia de stângăcie și de lucru nefinisat.

În cazul acestor două lucrări punem sub semnul întrebării adevăratul nume al gravorului deoarece Carlone și Holzer care semnează *invenit et fecit* (inventat și făcut) ar putea să fie cei care au conceput și făcut picturile sau frescele, etc. după care a lucrat gravorul. De obicei, gravorul e menționat cu *fecit, excudit* sau *sculpsit* prin urmare Hertz ar putea fi cel care a executat transpunerea picturii pe placa de gravat, caz în care lucrarea intră în categoria gravurii de transpunere sau reproducere.

Gravură originală e considerată acea planșă care a fost concepută, desenată și gravată de același autor. În această postură îl avem pe J.D.Hertz cu o singură lucrare, *Oraș asediat* (nr.cat.4) iar pe alte cinci planșe el semnează *excudit*, de aceea îl lăsăm deocamdată ca editor al lor (nr.cat. 5.6,7,8,9).

Bunăoară, pe lucrarea ce-l reprezintă pe *Sfântul Ioan de Nepomuk* (nr.cat.8) numele celui care a conceput sau a pictat lipsește din cauză că planșa este ruptă exact în locul în care ar trebui să fie numele pictorului.

Sfântul Ioan din Nepomuk, Nepomuceanul sau Nepomucenus se numără printre cei mai cunoscuți și adulați sfinți din Europa Centrală de către biserica de rit catolic sau romano-catolic. Îl găsim ca subiect și al altor școli de gravură cum este cea venețiană din secolul al XVIII-lea în ipostaza de patron al muribunzilor și înfometaiților sau ca păstrător al secretului spovedaniei⁷.

În cazul de față avem de-a face cu o compoziție de tip baroc, ovoidală, în care Sfântul Nepomuk este ridicat la cer, înconjurat de îngeri și putti. Atmosfera e plină de mișcare și avânt mistic, îngerii pregătindu-se să-l încoroneze pe sfânt pentru imperiul celest. Axe compoziționale ce se întâlnesc în formă de X conduc imaginea în perspectivă aeriană la care contribuie și tehnica de lucru a meșterului gravor. De la suprafețe intens lucrate, în prim plan, hașurate în consens cu nevoile picturale se face trecerea spre un fundal mai degajat, mai liber de mișcare, mai aerat, mai puțin lucrat.

Din punct de vedere perspectivice, într-o concepție stilistică asemănătoare e realizată lucrarea *Disputa filozofilor* (nr.cat.5). O mulțime de personaje sunt plasate într-un cadru arhitectonic baroc, individualizate în prim plan, dar odată cu înaintarea spre fundal trăsăturile facies-urilor se estompează sub efectele perspectivei. Nu lipsește cartușul baroc de deasupra imaginii cu inscripția lămuritoare asupra subiectului reprezentat.

⁷ *Ibidem*, p.85

A fost o vreme în istoria civilizației umane, când disputele asupra stilului de viață ce trebuie urmat de către oameni erau aprinse, începând cu filozofii greci. De exemplu, filozofii stoici pledau pentru o viață austeră, cu sacrificii și răbdare, în totală contradicție cu hedonismul epicurean al căror slogan, *carpe diem*, îndemna la o trăire intensă, la timpul prezent a tuturor evenimentelor vieții.

Din punct de vedere al categoriei artistice subiectul poate fi încadrat în rândul scenei de gen. Aceasta nu era atât de frecventă ca și scena religioasă, de exemplu, în secolul de care vorbim, dar poate tocmai de aceea mai interesantă ca arie tematică.

În ansamblul tematic scena religioasă primează. De aceea e firesc să ne întoarcem din nou atenția asupra unei asemenea scene. Am numit-o convențional *Rugul aprins* (nr.cat. 11) după flacăra ce arde sub un baldachin încadrat de un fronton triunghiular, două coloane și draperii în lateral. Acest ansamblu e flancat de două nișe cu boltă semicirculară cu rol de linii de fugă în adâncime, plasându-l astfel, în centrul scenei ca pe un altar. În fața lui, în prim plan, o mulțime de oameni: bărbați, femei și copii discută aprins, gesticulând. Obiectul conversației lor ne este lămurit de inscripția din frontonul triunghiular: *Veri adoratores adorabunt patrem spiritu et veritate* (Adevărații credincioși se închină în fața spiritului Tatălui și al adevărului, Ioan 4-23) În Evanghelia după Ioan, capitolul 4, versetul 23, la care se face trimiterea, scrie: *Dar vine ceasul, și acum este, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în spirit și adevăr căci Tatăl astfel de închinători dorește.*

Din păcate, starea de conservare a acestei gravuri este foarte proastă: este ruptă în două fragmente, la fel și marginile au multe bucăți lipsă, dar locul semnăturilor s-a păstrat aproape intact și astfel aflăm că Andreas Lescher este pictorul, Tobias Lobeck gravorul și J.D.Hertz editorul.

Tobias Lobeck se numără printre cei mai prolifici și importanți gravori austrieci din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. El lucrează la Viena, dar își imprimă gravurile la Augsburg în calcografia lui Iohan Daniel Hertz. Facies-urile personajelor lui sunt individualizate, expresive. Apoi, mișcarea lor e surprinsă în jocul faldurilor veșmintelor, al racourci-urilor și al gesturilor. Un subtil joc al luminii ivite treptat din punctul central, flacăra de altar, coboară spre figurile celor din jur. Toată narațiunea care umple întreaga pagină e supusă unui dialog pictural diafan, fără stridente sau incizii agresive.

Un alt gravor reprezentant de seamă al școlii austriece din secolul al XVIII-lea este Jacob Mathias Schmutzer. Îl putem chiar situa printre maeștrii analizându-i nu numai stilul de lucru dar și recunoașterea meritelor sale de către contemporani. Dovadă că, Împărăteasa Maria Tereza îl numește directorul Academiei de gravură din Viena. Mai mult ca sigur că Schmutzo gravorul l-a cunoscut personal pe pictorul Franz Anton Maulbertsch (1724-1796) a cărui pictură, având ca subiect *Martiriul unei sfinte* (nr.cat. 15), o transpune în gravură.

Este îndeobște cunoscut faptul ca artiștii gravori să lucreze nu numai după operele clasicilor ci și după al contemporanilor lor celebri, încă din timpul vieții, așa cum era și pictorul Maulbertsch. El își face studiile la Viena. În 1759 este primit

în Academia veneză, apoi din 1770 devine consilier imperial în probleme de artă⁸. În scena amintită mai sus, măiestria pictorului merge mână în mână cu măiestria gravorului, care știe să redea atmosfera tabloului respectând toate normele limbajului plastic. La rândul-i, artistul gravor e secondat de meșterul gravor cu toată suita sa de artificii incisoriale. Așa, de exemplu, degradeurile negrului sunt duse la valori extreme. Lumina cade oblic de undeva din colțul stâng de sus, mai intensă în corpul de raze ce alcătuiesc aura din jurul capului sfintei. În jurul ei, torționarii îmbrăcați în costume de epocă o duc spre locul de martiriu. Inciziile dălțiței sunt atât de fine încât abia observăm zonele de trecere de la umbră la lumină.

Într-o manieră asemănătoare, maestrul Schmutzer gravează lucrarea cu tema *Judecății de Apoi* (nr.cat. 13). Aceasta e compusă ca o friză decorativă în două câmpuri despărțite de ghirlande și de acolade în stil rococo. Câmpul din dreapta e compus și el din mai multe registre. Jos sunt flăcările iadului din care unii oameni sunt salvați de către îngeri, iar sus, Domnul Iisus Hristos binecuvântează pe cei înălțați. Sfântul Duh (Spirit) în chip de porumbel împrăștie lumina pe fețele tuturor ajungând până la registrul cel mai de jos. În câmpul din stânga imaginii un peisaj paradisiac e populat de cerbi și îngeri.

În ceea ce privește această gravură și a celorlalte din studiul de față, trăsăturile stilului rococo în ornamentică, compoziție sau viziune plastică sunt atât de evidente încât ne face să ne gândim la celebrul stil rococo de Augsburg care a poposit și la Viena, prin acea emulație cultural-artistică fără precedent, specifică celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea.

Calitățile de portretist ale maestrului J.M.Schmutzer le întâlnim în două portrete aflate în colecția Muzeului Țării Crișurilor. Unul este al lui *Don Emmanuele*, personaj făcut general, la Viena, de către împăratul Carol al VI-lea, iar celălalt, este al *Împărătesei Maria Tereza*, datat în 1770.

Portretul lui *Don Emmanuelle* face parte din puținele gravuri originale din cadrul școlii austriece, în sensul că Schmutzer este, în același timp, desenatorul și gravorul planșei: *J.Schmutzer del. et sc.* (delineavit et sculpsit = a desenat și a gravat). Portretul redă profilul unui om în vârstă, pleșuv, cu un caracter ferm, hotărât, obișnuit să comande, ce reiese și din particularitățile fizionomice ale facies-ului: bărbie ascuțită, nasul, la fel, sub forma unui vârf de lance. Facies-ul e scăldat în lumină, dar tot de aici pornesc trecerile fine spre zonele din ce în ce mai umbrite pentru a deveni de un negru intens pe fundal.

Un alt mod de lucru îl observăm în *Portretul Împărătesei Maria Tereza* (nr. cat.12) ce seamănă mai mult cu un desen în cărbune atât de multiple și diafane sunt nuanțele de negru ivite din dălțița gravorului. Pliurile veșmintelor, dantelele transparente, bijuteriile în filigran, ca să nu mai vorbim apoi de carnația facies-ului atât de meșteșugit gravate încât lucrarea poate să stea cu cinste alături de modelul său original, pictura lui Ducreux.

Pictorul și gravorul francez Ducreux (1735-1802) este elevul lui La Tour și se specializează în arta portretului. Speriat de Revoluția Franceză pleacă la Londra,

⁸ *Ibidem*, p.199

dar revine, în scurt timp, la Paris și devine vedeta lumii artistice, iar locuința sa, un fel de centru cultural și loc de întâlnire al boemei pariziene. Încă de la începutul carierei i se duce faima de a fi unul dintre cei mai buni autori de portrete din epocă. În acest context este trimis la curtea imperială din Viena pentru a face portretul prințesei Maria Antoaneta una din cel 5 fiice ale Împărătesei Maria Tereza. Maria Antoaneta urma să fie viitoarea soție a regelui Franței, Ludovic al XVI-lea.

Succesul înregistrat de pictor cu această ocazie este atât de mare încât primește titlul de Baron și Primul Pictor al Reginei, similar cu ceea ce numim, de obicei, *pictor de curte*. Chiar și Împărăteasa Maria Tereza îi servește ca model pictorului Ducreux, rezultatul fiind portretul Majestății Sale din 1770 când era în doliu după soțul său, împăratul Franz I Stephan, decedat cu cinci ani înainte.

Acest portret pictat de Ducreux este reprodus fidel de către gravorul vienez Jacob Mathias Schmutzer care inscripționează sub cadrul imaginii, blazonul Casei de Habsburg și câteva din titlurile purtate de împărăteasa Maria Tereza: „Regină a Ungariei și Boemiei, Arhiducesă a Austriei, Mare Prințesă a Transilvaniei și Tirolului, etc.

Maria Tereza a trăit între anii 1717-1790. S-a căsătorit în 1736 cu Francisc Ștefan de Lorena (Franz Stephan von Lotharingen) care devine împărat romano-german în 1745 sub numele de Franz I Stephan. Între anii 1737-1756 împărăteasa naște 16 copii, 11 fete și 5 băieți, dintre care doi îi vor urma la tron: Iosif al II-lea și Leopold al II-lea. Trei din cei 16 copii mor de tineri: unul la naștere, altul când avea 1 an, iar al treilea când avea 3 ani. Ceilalți 13 copii împreună cu părinții lor apar într-un portret de aparat așezați după rang și vârstă. Pe tron se află Împărăteasa Maria Tereza. Mai jos lângă ea, de o parte și de alta, prințul consort și viitorul împărat Iosif al II-lea adolescent.

Gravura cu acest *Portret colectiv al familiei imperiale* se găsește, de asemenea, în colecția muzeului din Oradea și aparține lui Johan Gottfried Haid (nr.cat.3).

Familia lui Haid a trăit la Augsburg, dar Johan Gottfried se mută la Viena. Aici are ocazia să realizeze această lucrare deosebită. Nu știm dacă gravura este originală sau dacă gravorul reproduce opera vreunui pictor deoarece pe planșă apare doar numele lui Haid și mențiunea *scul = sculpsit = a sculptat = a gravat*. Planșa este ruptă, cu multe bucăți lipsă pe margini, putând, deci să lipsească chiar locul unde a figurat numele pictorului. Dacă acesta există, atunci planșa ar face parte din categoria gravurii de transpunere sau de reproducere. Dacă, însă, de la început până la stadiul final lucrarea ar fi fost schițată, desenată și transpusă pe placa de metal de J.G.Haid am avea de-a face cu o gravură originală, personală sau de invenție. Până la noi cercetări rămânem la aceste presupuneri.

Certă este însă, măiestria gravorului în a reda strălucirea mătăsurilor, a catifelelor, desenele brocarturilor, dantelele, fireturile, fundițele și gablonțurile, într-un cuvânt, toate accesoriile veșmintelor aristocrației din moda secolului al XVIII-lea.

Desigur că reprezentarea familiei imperiale habsburgice era un privilegiu pentru oricare artist, înscriindu-se în obiceiul frecvent în epocă, acela, de a ilustra marile personalități făuritoare de istorie.

Ca și celelalte genuri ale artei și arta gravurii pe metal cunoaște o dezvoltare demnă de luat în seamă în mai toate marile centre culturale ale Imperiului Romano-German din secolul al XVIII-lea. Dovadă fiind și răspândirea produselor editoriei până în cele mai îndepărtate colțuri ale Imperiului. Iar valoarea lor artistică nu este cu nimic mai prejos decât cea a exemplarelor ieșite din calcografiile altor orașe europene din secolul al XVIII-lea.

CATALOG

ANONIM

1.) (PORTRET DE CĂLUGĂR)

Dălțiță: 294x225

Film-clișeu :157/21

Nesemnăt

Nedatat

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.246

Obs.: De observă impresia plăcii de metal pe hârtie (cuveta) și se simte textura imprimării

După factura lucrării putem localiza subiectul în aria Contrareformei și este probabil portretul unui călugăr iezuit.

Titlul lucrărilor pus între paranteze este titlul acordat de noi. Invers, atunci când nu este pus între paranteze este titlul original așa cum figurează pe lucrare.

2.) (DIPLOMĂ DE BREASLĂ)

Dălțiță: 170x416

Film-clișeu :106/73

Nesemnăt

Datat: 27 ianuarie 1819, dat în orașul liber crăiesc Pesta

Inscripție în limba germană cu caractere gotice

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv. 135

Obs.: Planșa reprezintă o Diplomă de primire în breasla croitorilor a unei calfe de croitor care a lucrat la Pesta 2 ani . Traducere: “Unul este din Macău are 29 de ani, culoarea părului șaten, prietenos, așa cum i se cuvine unei calfe de croitor ceea ce noi atestăm și îl recomandăm ca pe un maestru colaborator uzual să fie primit în branșă”. Semnat: *Staroste prim*, în stânga și *Staroste secund*, în dreapta, în cadru.

JOHAN GOTTFRIED HAID (1714-1776)

Familia de gravori Haid au trăit și au lucrat în orașul liber Augsburg. Tatăl, Johan Lorenz Haid (1702-1750) a fost gravor care a lucrat și în mezzotinto, a fost și editor. Fiul său Johan Philipp Haid (1730-1806) îl urmează în meseria de editor. Johan Gottfried Haid a fost fratele lui Lorenz și a lucrat mult timp la Viena unde și moare. Thieme-Becker, vol 15, pp. 480-482 menționează celebra familie de gravori din Augsburg. Un Gottlieb Haid este fratele lui Johan Elias Haid (1739-1809). Johan Elias Haid a fost studentul tatălui său și în 1788 a fost numit director al Academiei de Artă din Augsburg. Un alt frate este Jaco Lorenz Haid iar Johan Jacob Haid al II-lea (1704-1767) este tatăl lor, pictor, gravor și editor la Augsburg.

3.) (ÎMPĂRĂTEASA MARIA TEREZA, PRINȚUL CONSORT ȘI COPII)

Dălțiță : 695x1,170

Semnat: *John Gottfried Haid scul.*, în cadru la mijloc, *Vienae, C.P.S.C.M.*

Nedat;

Film-clîșeu : 110/15,17

Prov.: Donația Böszörményi Géza, 1909; M.Ț.C., inv. 41**Obs.:** Lucrarea este ruptă la mijloc, prezentându-se în două fragmente
Prințul consort al Împărătesei Maria Tereza a fost Francisc sau Franz de Lotharingia cu care a avut 13 copii, prezenți în acest portret de aparat.**JOHAN DANIEL HERTZ**

Johan Daniel Hertz I a trăit la Augsburg între anii 1693-1754. Este pictor, desenator, gravor pe aramă și editor. Mai este numit cel Batrân. Numele său apare și fără litera T, adică Herz. A executat portretul prințului Eugen de Savoia. Lucrează și după Johannes Elias Ridinger. Fiul său, Johan Daniel Hertz II a trăit între anii 1720-1793.

4.) (ORAȘ ASEDIAT)

Dălțiță : 620x820

Semnat în dreapta jos: *Ioan Daniel Hertz invent.delin.sculps.et excud Aug. Vind.*

Nedat;

Film-clîșeu : 112/59

Prov.: Donația Böszörményi Géza, 1909; M.Ț.C.; Inv.: 195

Obs.: Probabil că scena reprezintă asediul Troiei deoarece costumele personajelor sunt romane. Gravură originală.

JOHAN DANIEL HERTZ EDITOR

5.) (DISPUTA FILOZOFILOR)

Dălțiță: 630X800

Semnat: *Daniel Hertz excud.* în dr.jos

Inscripție în limba latină, sus, în cadru într-un cartuș baroc: *Pau...us/ disputabant in Sina/ goga cum Iudaeis per omnes dies quidam autum Epicurei / et stoici Philosophi differebant cum ea Act. 17V17.*

Datat, probabil,: 1717

Film-cliseu : 110/7

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.: 32

Obs.: Presupunem că scena reprezintă disputa în sinagogă a filozofilor stoici și epicureici

6.) (APOTEOZA)

Dălțiță : 148x197

Semnat în dreapta și în stânga jos în cadru: *Johan Dan: Hertz excudit Aug. Vind.; C. Carlone inv. et fecit*

Nedatat;

Film-cliseu : 134/9; 368/38

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.: 160

Obs.: Gravorul acestei planșe este , probabil, C. Carlone

7.) (SFÂNTA FECIOARĂ MARIA CU PRUNCUL)

Dălțiță : 504x375

Semnat în cadru la mijloc: *Joh. Daniel Hertz excud. Aug Vind.*

Nedatat;

Film-cliseu : 93/90

Inscripție în limba latina jos în cadru: *Omnia ad maiorem dei deiparae ... q3 Gloriam*

Prov.: Donația Böszörményi Géza, 1909; M.Ț.C.; Inv.: 19

8.) S.NEPOMOUCENUS MART.

Dălțiță :149x234

Semnat în dreapta jos: *Ioan Daniel Hertz excudit Aug.Vind.*; (planșă ruptă) ... *er inv.et fecit* în stânga jos; *Negotium Academiae Caes Francifeciae et Cum Gratia et Priv.Sac.Caes Majests*, în cadru la mijloc ;

Stadiul II/67

Nedatat

Film-clișeu : 135/21; 371/46

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.: 215

Obs.: În stânga jos apărea probabil, numele gravorului dar planșa este deteriorată

9.) ECCE HOMO

Dățiță : 135/188

Semnat în dreapta jos: *Ioannes Holzer invenit et fecit*, în stânga jos, *Ioannes Daniel Hertz excudit Aug. Vindel; Negotium Academiae Caes Franc. Cum Grat. et Priv. Sac. Caes Maj.*, în cadru dreapta.

Stadiul II/65

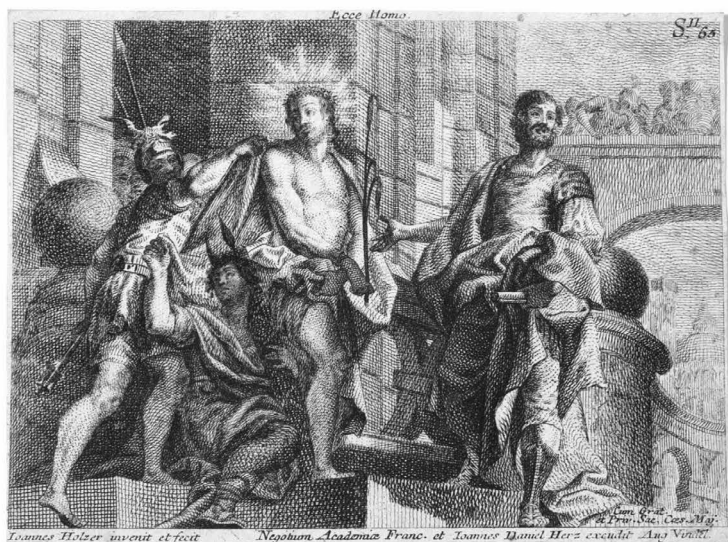
Nedatat;

Margini tăiate până la cuveta

Film-clișeu : 134/17

Prov.: Donația Böszörményi Géza, 1909; M.Ț.C.; Inv.: 171

Obs.: Gravorul este probabil, Ioannes Holzer

CH. KOHL

BÉNÉZIT menționează trei artiști gravori din școala austriacă cu numele de KOHL: Ludwig, Robert și Rudolf. **Kohl Ludwig** a fost pictor, desinator, sculptor și gravor în aquaforte născut la Praga la 14 aprilie 1746, mort în acest

oraș la 18 iunie 1821. A fost elevul lui Norbert Grund pentru pictură și a lui Schmutzer pentru gravură. A fost profesor de desen la Școala Normală din Praga.

Kohl Robert a fost pictor și gravor născut la Viena la 6 februarie 1891. A făcut scenografia pentru teatrul Schakespeare.

Köhl Rudolf s-a născut la Viena la 26 septembrie 1696 (Bénézit, vol V, p.287)

10.) BAROTI SZABO DAVID

Dălțiță: 156x100

Semnat și datat în dreapta jos: *Ch. Kohl sc. Viennae 1790*; în stânga jos: *Klimes pinx.*

Film-clișeu : 380/54

Prov.:Colecția veche a Muzeului; Inv.: 417

TOBIAS LOBECK

Gravor pe aramă și editor, din secolul al XVIII-lea. Lucrează la Viena și Cologne. Se citează de el 19 portrete de sfinți după J.W.Baumgartner(1712-1761) executate la Viena în 1763, 40 de planșe de decor pentru teatru după L.O.Burnacini. Împreună cu gravorul Lotter Tobias Conrad (1717-1777) care făcea parte dintr-o familie de editori-cartografi din Augsburg, Tobias Lobek colaborează la *Atlasul geografic portabil* . El gravează frontispiciul și titlul precum și 37 de hărți. A mai lucrat după schițele unor autori francezi și italieni.

(Bénézit, V) A gravat planșa *Sfântul Iosif cu copilul Iisus în brațe* (Heinecken, p.261)

11.) VERI ADORATORES ADORABUNT PATREM SPIRITU ET VERITATE

Dălțiță: 810x563

Semnat de la stânga la dreapta: ...ndreas Lescher pinxit/ Tobias Lobeck sculpsit/ Johann Daniel Hertz excudit/ Aug...

Inscripție jos în cadru: *Veri adoratores adorabunt patrem spiritu et veritate/ Ioan 4/ 23.*

Stadiul IV

Film-clișeu : 112/57

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.:196

JACOB MATHIAS SCHMUZER (1733-1811)

Mai apare sub numele de Jakob Matthias Schmutzer sau Jacob Matthäus Schmutzer.

S-a născut la Viena în familia de gravori Schmutzer. Este fiul gravorului André Schmutzer. Călătorește la Paris. Realizează portretul prințului cancelar Kaunitz. Se întoarce la Viena și este numit director al noii *Academii de gravură* pe care Împărăteasa Maria Theresa a fondat-o. Execută portretele lui Francisc I după Liotard în 1769, al Mariei Theresa după Ducreux, Mutius Scaevola după Rubens în 1776, Nașterea lui Venus după Rubens, Sfântul Gregorie și Theodosie în 1784. Mai gravează și peisaje. (Portalis- Beraldi, vol. 3, p.505)

12.) MARIA THERESIA ROM.IMPERATRIX

Dălțiță: 283/226

Semnat și datat, de la stânga la dreapta: *In Kupfer gegraben von Jacob Schmutzer sc. / R.S. Hof. Rupserstecher 1770/ Gemalt von Du Greux px. R.R. und R. Franzosl. Maler*

Inscripție jos în cadru, sub imagine: *Maria Theresia Rom. Imperatrix/ Vidua Hvgariae/ Bohemiae.etc. Regina/ Archidux Austriae/Dux Burg.etc.M.Princ./ Transilvaniae/ comes Tyrolis etc.*

Planșă lipită pe carton

Film-clișeu : 445/11

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.: 134

13.) (JUDECATA DE APOI)

Dălțiță: 184x272

Semnat și datat, de la stânga la dreapta sub cadru: *A. Schmutzer/ 1770*

Film-clișeu : 102/52; 377/71

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.: 151

14.) DON EMANUELE

Dălțiță: 153x129

Semnat la mijloc în cadru: *I.Schmüzer del et sculp.*

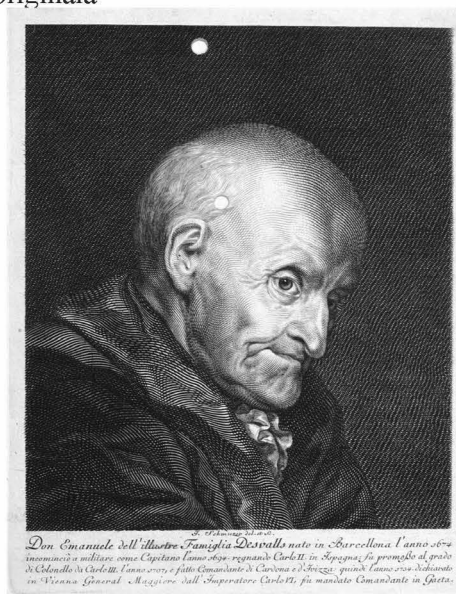
Inscripție: *Don Emanuele dell' illustre Famiglia Desvalls nato in Barcellona l'anno 1674/incomincio a militare come capitano l'anno 1694 regnando Carlo II in Ispagna fu promosso al grado / di Colonello da carlo III, l'anno 1707,e fatto Comandante di Cardona e d'Ivizza: quindi l'anno 1734 dichiarato in Viena General maggiore dall' Imperatore Carlo VI, fu mandato Comandante in Gaeta.*

Hârtie vergé cu filigran parțial în dreapta jos. Coala de hârtie a fost de format imperial iar filigranul est de origine venețiană.

Film-cliseu : 147/49

Prov.: Donația Böszörményi Géza, 1909; M.Ț.C.; Inv.:424

Obs.: Gravură originală

15.) (MARTIRIUL UNEI SFINTE)

Dălțiță: 378/255

Semnat jos în cadru: *Gegräzet von I Schmutzer sc. / Erfunden von Anton Maulbertsch pinx.*

Margini tăiate până la imagine, lipită pe carton

Film-cliseu : 98/8

Prov.: Colecția veche a Muzeului; Inv.:29

PRESCURTĂRI:

Prov.: Proveniența

Obs.: Observații

Inv.: Inventar

M.Ț.C.: Muzeul Țării Crișurilor

Bibliografie:

ALLGEMEINE DEUTSCHE BIOGRAFIE, Königlich Akademie der
Wissenschaften Bayrische, Leipzig, 1875-1912, 56 de volume

BARTSCH, Adam, *Le peintre graveur*, Viena, 21 vol., 1821

BÉNÉZIT, Emile, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs,
dessinateurs et graveurs*, Paris, Nouvelle édition, Librairie Gründ, 8 vol., 1960

HEINECKEN von Karl, Heinrich, *Dictionnaire des artises dont nous avons des
estampes avec une notice détaillée de leurs ouvrages gravés*, Chez
Jean Gottlob Immanuel Breitkopf, Leipzig, 1789

PORTALIS, Roger, BERALDI, Henri, *Les graveurs du dixhuitième siècle*, Paris,
3, vol., 1880 - 1882

THIENE, Ulrich-BECKER, Felix, *Allgemeines Lexicon der bildenden künstler von
der Antike bis zu Gegenwart*, Leipzig, 1907-1950, 35 vol.